

SCHÖFFER MIKLÓS / NICOLAS SCHÖFFER

Párizs Európa szíve, turisták zarándokhelye; Adyval szólva: „a szép ámulások szent városa”... – Párizs, elragad, magával ragad; sodródás és elkalandozás, olykor az önvesszejtés határáig vagy még tovább – olvasztótégely, a nemzeti kultúrák keveredésének elkerülhetetlen színtere. Ez az elbűvölő érzés mindennél többet ér, s aki ezt felismeri, az megérti azokat is, kik „gyér vacsoránál dúsabb koplalások és újabb koplalások, a megaláztatásoktól a felmagasztosulásokig, éjszakai kóborlásokban, fillér nélkül, fedél nélkül” szerették, szeretik, Párizst. Magyarországról, egy szomorú, szorongó országból nézve elérhetetlennek tűnik a szabadságnak, a felszabadultságnak hétköznapi természetessége. Számtalan stáció: tér, fény és idő – magyar jelenléttel.

A francia főváros tizennyolcadik kerülete is meglepetéseket tartogat. A Montmartre egyik ékköve, a Hégésippe-Moreau utca 15. számú épületegyüttese, a Villa des Arts – évszázados értékeket őriz, a kultúrák keveredésének színtere, a művészettörténet kincsestára; Frederico Fellini is megigézte, itt élt és alkotott többek között: Paul Cézanne, Paul Signac, Eugène Carrière, Louis Marcoussis, és néhány magyar származású alkotó: Georges Csató [Csató György], Nicolas Schöffer [Schöffer Miklós] – Schöffer műterme ma magánmúzeum, nyitva az előre bejelentkező látogatók előtt. Özvegye, Eleonore de Lavandeyra Schöffer, képzőművész, az ANSI (Association Internationale des Amis de Nicolas Schöffer) társalapítója és elnöke fáradhatatlanul gondozza, népszerűsíti férje szellemi, tárgyi alkotásait; kiállításokat szervez, előadásokat, megnyitásokat tart – honnan ez a roppant elszántság, erő... Nem titkolja, már 84 éves – persze, nyugodtan letagadhatna húsz évet. Temperamentuma magával ragad, kedves, de határozott teremtés. Röviden összefoglalja, hogy mit fogunk látni, milyen sorrendben, már húzza is a függőnyt, hogy a (fény)hatás erőteljesebb legyen. A műterem elsötétül, még az első pillanatok látványát emészttem, amikor a rendhagyó tárlatvezetés kezdetét veszi.

– Azokat a szobrokat, amik feketék, Schöffer készítette el személyesen, a krómzott műalkotásokat a tervei alapján gyártották le; tíz stációt látunk, a lényeg, mint a komponistáknál, az összhatás...

Pörög a „gép”...; a fény, a csend, a hang és a vizuális effektusok hatásai uralkodóvá válnak rajtam. Közben Eleonore de Lavandeyra Schöffer mesél, összefoglalja a látvány lényegét: a kibernetika komplex szerkezetek, rendszerek vezérlését vizsgáló tudomány. Így születnek a „mobil szobrok” – összegzem a hallottakat. Lassan magával ragad a hangulat, úgy érzem, ezeket a fényeket meg kell örökíteni! Nyúlok a zsebembe, óvatosan bekapcsolom a digitális fényképezőgépet, észrevétlenül exponálok... – vagy mégsem?

– Most ne fotózzon, majd a végén! – figyelmeztet Eleonore de Lavandeyra Schöffer. Nincs alku, kínos, lebuktam...; udvariasan elnézést kérek, zavartan mosolygok; közben hallom, hogy „olyan [vagyok] mint a japán turisták”. Nem örülök, de szót fogadok, figyelek. Megtudom a szobrok keletkezésének idejét, megismerhetem működésük lényegét, hogy folyamatosan változik a kép, amit látunk egyszeri és megismételhetetlen, a vezérlését maga Schöffer készítette el. Ódzkodom, amikor lehetőséget kapok, hogy beavatkozóként részese legyek az alkotás folyamatának, de nincs menekvés, leülök a zongorához, játszom... A látvány leírhatatlan; a fény az idegrendszerre, a tudatra hat, a hatást az időimpulzusok hossza befolyásolja, a háttérből elismerő szavak: „Bravo! Formidable...” Örülök a biztatásnak, haladunk tovább.

A Prizma végtelen terében állok – kétméteres mérete szememben a százszorosára tágul – olyan mint az univerzum, szédülés fogott el. (Ezt már nem hagyhattam ki, lefotóztam, úgy sem hiszik el; pedig ez nem szemfényvesztés, nem kaleidoszkóp!) Schöffer megfejtette a katedrálisok ablakának titkát, és elkészítette a huszonegyedik század katedrálisának terveit is; a kész makett jól illusztrálja, a katedrális lassan mozog, metamorfózisszerű korszakokon keresztül mutat.

Eszembe jut Galgóczi Róbert, Noramandiában élő üvegszobrász barátom, aki szerint: „Legalább ötven év kell ahhoz, hogy megértsük, felfogjuk Schöffer Miklós nagyságát, alkotásainak jelentőségét, vízióját”. Felidézem a történetet. Eleonore de Lavandeyra Schöffer megértő.

– Ez normális, Johann Sebastian Bach művészetét is csak most, 330 év után értjük meg igazán... – teszi hozzá.

Talán Schöffer gigantikus álma, a Tour Lumière Cybernetique (TLC), a La Défense számára tervezett 324 méteres párizsi fénytorony megépítése is a kortársak ózdkodása miatt nem épülhetett meg... – ezen meditéltam,

és persze Eleonore de Lavandeyra Schöffer szavait hallgattam: lelkesen beszélt, arról, hogy a virtuális térben megépül a TLC.

Nem túlzás, Schöffer Miklós szelleme, vizuális kutatómunkája meghaladta azt a kort, amelyben élt. Schöffer továbbfejlesztette a térdinamika, a fénydinamika elméletét, a hangstruktúra kutatás területét; áttörte a határt művészet és a valóság között, valamint a gép és az ember között; láthatóvá tette a láthatatlant – a huszonegyedik század új szellemi áramlatát „vizionálja”... – tér, fény és idő, Nicholas Schöffer értelmezésében. Minden mozgás térben és időben zajlik, komplex folyamat, ám fémszerkezetei a környezet és mesterséges fények hatására szinte megelevenednek – olykor számít a környezet és az ember (a néző, mint társalkotó) beavatkozására, szerepére. Építészeti elképzelései (katedrális, prizmai stb.) kitágítják a teret, a tér-idő – ember és környezete – új értelmezést kap: új dimenzió/k. Konstrukciói (gyakran hangeffektusokkal kiegészítve) a színek mesés világába hívnak, ahol minden szép és igaz.

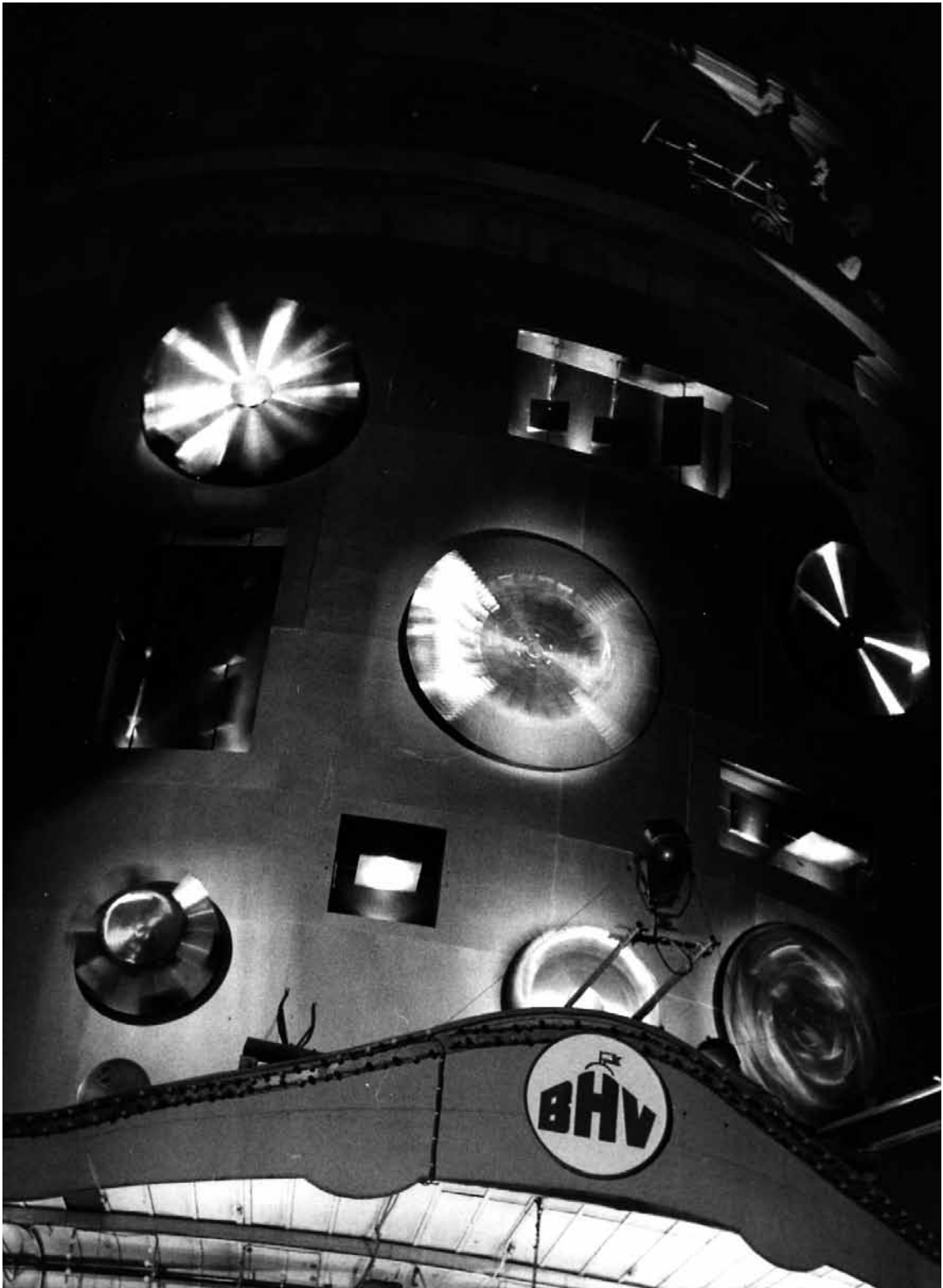
Párizs ismeri, elismeri Schöffer művészi teljesítményét, emberi nagyságát. Jelzésértékű, hogy 2007. szeptember 6-án [a művészkolónia egykori alkotó tagja] Bertrand Delanoë, Párizs főpolgármestere – Daniel Vaillant, a tizennyolcadik kerület polgármestere, Nikicsér László, Magyarország nagykövete, Eléonora de Lavandeyra Schöffer, a művész özvegye és a népes érdeklődők jelenlétében – avatta fel Nicolas Schöffer szobrászművész emléktábláját, a Villa des Arts (15. rue Hégésippe-Moreau) bejáratánál. A grafikai kompozíciót Alain Bourgeon készítette, meghatározó eleme Schöffer 1956-ban készült első kibernetikus szobra, a CYSP 1; a felirat: „Ici a vecu et travaillé Nicolas SCHÖFFER 1912–1992 / Père de l’art Cybernétique et de l’Art Vidéo / composition graphique”. – De ne feledkezzünk meg arról sem, hogy Schöffer Miklós teljes életművét bemutató anyagot ajándékozott (1979-ben) szülővárosának, Kalocsának; a város ezért megvásárolta a család hajdani házát, itt helyezték el a térdinamikai alkotásokat és a kibernetikusan vezérelt műveket. A múzeum állandó kiállításának anyagát, Schöffer volt tanítványa és munkatársa, Dargay Lajos szobrászművész állította össze; a múzeum közelében áll Schöffer kibernetikusan vezérelt huszonzét méter magas fénytornya. Akár büszkéek is lehetnénk rá... Követhetnénk a belgák példáját: Schöffer 1961-ben, Liège-ben, a Kongresszusi Palota előtt megépített 56 méteres, forgó, világító, zenélő térdinamikusan, kibernetikusan fénytornyát (1998-ban) a belga Nemzeti Kulturális Örökség részévé nyilvánították.

Nicolas Schöffer gondolatisága, látásmódja az internet térhódításának köszönhetően a huszonegyedik században tágul, elmélete megfertőzte a virtuális teret. Meghatározó pontja ennek a folyamatnak, alkotói összefogásnak Schöffer fő művének, a La Défense számára tervezett 324 méteres párizsi fénytorny, a Tour Lumière Cybernétique (TLC) megépítése – virtuális térben. A feladat elvégzésére a szükséges technológiát ismerő, alkalmazni tudó alkotók fogtak össze, hogy a TLC, a kivitelező CARP (kibernetikusművészet-kutatási projekt) team Second Life (SL) hálóján megépüljön. A nemzetközi gárda 2010 nyarán határozta el, hogy a secondlife metaversumban, eredeti méretében és funkcióival, a virtuális technológiák alkalmazásával megvalósítja Schöffer tervét. Az előkészítés egyik meghatározó epizódja volt ez a levél:

„Ágota mesélte, hogy érdekelné a TLC megépítése az SL-ben. Ez csodálatos ötlet. Már régen gondoltam rá. Fantasztikus lenne, ha meg lehetne építeni N. S. születésének 100. évfordulójára, és halálának 20. évfordulójára 2012-ben. Ha mellette dönt, és én egyetértek az elvvel (a jelleget világosan együtt kell pontosítani), előző munkájuk segíthet, és egy találkozó önnel és velük második lépés kell legyen. Az első, hogy Párizsba jön, kapcsolatba lép velem, felkeresi a műtermet, és megpróbáljuk együtt valósággá tenni a csodálatos álmot. Tehát, közölnie kell, el tud-e jönni Párizsba mostanában, és mikor. Javasoljon több időpontot, hogy tudjam a munkámmal egyeztetni. Nagyon örülök az ötletének. Senki más nem tudná azt megalkotni magán kívül. Köszönetem már most.

Eléonore de Lavandeyra Schöffer”

Ezt a személyes kapcsolatfelvétel követte, a Schöffer-műterembe. A team három tagja (László Ördögh Diabolus, Gehér Klára és Naomi Devill) ellátogatott Párizsba, ahol Eléonora de Lavandeyra Schöffer, a művész özvegye, és Nagy Ágota építész segítségével megismerkedtek a torony történetével, szellemi örökségével és technikai részleteivel. Miután megkapták a tervrajzokat, és számos képet készítettek, elkezdték a torony építését. A virtuális mű, a TLC megnyitója 2010 októberében, az Imagine fesztivál eseménysorozatának meghatározó pillanata volt. A torony egy új világ szimbóluma; számítástechnikai szakemberek közös munkájának eredményeként jött létre.

Eléonora de Lavandeyra Schöffer, a TLC virtuális változatát is megmutatta; ilyen lehetett volna a torony, ha Schöffer tervei alapján Párizsban építik fel. Az érzés leírhatatlan: Schöffer-portrék, kiállítási plakátok, alkotások, emberek. Ülsz a fotelben, és látod a tornyot minden oldalról; az emeleten kibernetikus szobrok vannak, és a zene: Ravel, Boleró... Tánc, a térben és közben átváltozások: öt, hat táncos ropja. Eléonora de Lavandeyra Schöffer is része/se az alkotásnak, ott jár, nézelődik, táncol, suhan az űrben, letekint a Földre; és mesél, beszél Ördögh Lászlóról [az Anthrophos 3D embermodell megalkotójáról] is; ő a második zseni, akivel találkoztam.

Ördögh László a következőképp ír önmagáról: „művészeti tevékenységem egy szélesebb karrier integráns része. Az a több mint harmincéves szakmai tapasztalat segíti, amelyet olyan területeken szereztem, mint ipari design, számítógépes grafika, virtuális valóság és ergonómia. Ennek sokszoros hatása van a művészetemre. Először is, szoftverfejlesztésben néhány olyan új technikát alkottam, amelyeket vegyes médiába lehet besorolni. Másrészt, ipari színhelyek, struktúrák és tárgyak lettek művészeti nyelvem jelentős részei. Ipari tapasztalatom segített belelátni mélyebben az összekuszált gazdasági és politikai kapcsolatokba, amelyek világunk hajtóerői. Élénk képem van a derengő problémákról, amelyek egy baljóslatú jövőhöz vezethetnek. Művészként fő gondom, hogy a közvélemény figyelmét ráirányítsam olyan kérdésekre, ahol további gondolkodás és megoldáskeresés szükséges.”

A TLC újra ráirányította a figyelmet Schöffer szellemi hagyatékára. Ördögh László is eltöprengett: „Vannak projektek, amiket mindenki szívesen látna megvalósulva, de valamilyen okból mégsem jöttek létre. Ezek közé tartozik Nicolas Schöffer 1969-ben Párizs város számára tervezett 324 méter magas kibernetikus fénytornya (TLC). Az eredeti tervek szerint, a torony a La Defense negyed egyik közlekedési csomópontja mellé épült volna. A TLC-t Schöffer nemcsak egy gigantikus fényjátéknak képzelte el. A kibernetika feltalálójától, Norbert Wienertől inspirálva, Schöffer a TLC vezérléséhez rengeteg természeti és társadalmi környezeti adatot akart felhasználni. Nemcsak a hőmérséklet, a város zaja, a világosság vagy a szélesebesség, hanem a börzei kurzusok, a napi hírek, vagy a repülőterek forgalmának adatait is át akarta alakítani egy gigantikus fényjátékká. A TLC Schöffer univerzális műalkotás-ideálját testesítette meg. Egy futurologikus kísérleti laboratóriumnak szánta: a művészet, a társadalom, a tudomány, a városi környezet, a fejlődés és a jövő kölcsönhatásainak megjelenítésére.”

Az alkotócsoport a virtuális tér követelményeihez igazította Schöffer tervét; munkájukról a világhálón közzétett beszámolójukból megtudhatjuk, hogy: „...A torony 1:1 léptékben épült a Second Life-ban olyan hűen az eredetihez, ahogy csak lehetséges volt. Nem szokványos valamit 1:1 léptékben megépíteni SL-ben. A virtuális világban mindent nagyobb léptékben kellene építeni, mert az avatarok nagyobbak és magasabbak, mint a normál emberi lények (kb. két méter magas). Van még egy jelentős különbség a valódi embereknel a vízió megvalósítását illetően is. Egy avatar szemé kameraként interpretált. Mi azt gondolnánk normális módon, hogy ezt a kamerát a fejre kell elhelyezni, ahol egy ember szemét látjuk. Azonban nem ez a helyzet. Az avatar magát hátulról kellene, hogy lássa a PC monitorján, hogy tájékozódási képességét növelje. A kamerát három méterrel a fej mögé helyezik és egy kicsit magasabbra, mint a fej. Ez az, amiért a torony fő dimenzióit ugyanúgy meg lehetett tartani, ahogyan Schöffer tervezte, de a szintek számát le kellett csökkenteni. Ha a szintek eredeti magasságát megtartották volna, akkor az avatarok szemének egy emelettel magasabban kellett volna lennie, mint maga az avatar. A látványképek alapján SL-ben néhány falat meg kellett nyitni, hogy jó kamerapozíciókat biztosítsanak. Lépcsőket kellett kiiktatni, mivel SL-ben az általános közlekedési mód a teleport. Egy lépcsősor teljesen ósdi lenne itt. Az elkerülhetetlen módosítások ellenére a fő cél az volt, hogy olyan hűségesek maradjanak Schöffer szelleméhez, amennyire lehet, SL technikai feltételei közepette. Ez az új technológiák előnyeivel való kísérletezésnek és határai kiterjesztésének szelleme. Ez a legmerészebb álmaink mögötti fejlődés szelleme. Ez az interakciók szelleme még az új immateriális médiumok használatával is. 3200 aktív szkript és kapcsoló engedte az összes fényt, reflektort és részecskéket reagálni a speciális eseményekre és fényshow-t automatikusan vagy utasításra lejátszani. A közönség ülései körben fognak repülni beépített kamerákkal, amelyek pazar látványt kínálnak, mert a torony túl nagy ahhoz, hogy bármely kamera egészben vegye. Liftes ülések viszik az embert arra a szintre, amit választ. Történelmi képek és kibernetikaművészeti kiállítások teszik az eseményt felejthetlenné. Nagy művészek kaptak meghívást, hogy létrehozzanak kidolgozott interaktív és szkriptelt szobrot speciálisan a toronyhoz. [...]”

A Schöffer-kultusz is megállíthatatlanul terjed, 2010. szeptember 17-én Eléonore de Lavandeyra, Nicolas Schöffer felesége is jelen volt a dunaújvárosi szoborpark avató, és névadó ünnepségén; a város szívében található

Európa-udvar szoborpark ettől a naptól Nicolas Schöffer nevét viseli; azért választották névadóul Schöffer Miklóst, mert „a kiállított művek hivat képeznek az ipari háttérű művészet és a kibernetikus művészet között”.

A megemlékezések, kiállítások és konferenciák 2011-ben is folytatódnak, de nem feledkezhetünk meg arról, hogy 2012-ben lesz Schöffer Miklós születésének 100. és halálának 20. évfordulója. Schöffer-szobrot avatnak Franciaország keleti részén, Franche-Comté régiójában, a Gare TGV de Belfort-Montbéliard közlekedési csomópontnál; francia, belga, magyar városok (Paris, Lyon, Belfort, Liège, Kalocsa) turisztikai programokkal készülnek.

Schöffer Miklós szelleme kísért, a huszonegyedik század második évtizedét írjuk. A fejlődés megállíthatatlan, eddig három dimenzióban gondolkodott a világ. Ám látjuk, hogy a szenzációszámba menő 3D-modellek, -filmek és a térerzetet adó hangtechnikák ma már megszokott, gyorsan avuló technikai megoldások csupán; átmeneti eszköz egy új dimenzió felé, a négy dimenzióba. A TLC, Schöffer kibernetikus fénytornya megmozgatta a (virtuális) világot, egy cél érdekében integrálta a különböző szintű tudást: csúcsteljesítmény született. A verseny és az együttműködés új megoldásokban kristályosodott ki. Bizonyoságot adva arra, hogy meg kell(ene) tanulnunk együtt gondolkodni, ha ezt elérjük, akkor a megoldhatatlannak tűnő problémáinkra, sorskérdéseinkre is megoldást találunk – ismét ott lehetünk a világ élvonalában.

„Isten tudja, amikor Párizsban beköszönt a tavasz, a legszerényebb földi halandó is úgy érzi, a Paradicsomban lakik! De nemcsak erről van szó, nem – hanem arról a közvetlen, meghitt pillanatról is, amellyel befogja Párizs színpadát. Ez az ő Párizsa! Nem kell gazdagnak, sőt még franciának sem lennünk, hogy így érezzünk.” – Henry Miller sorait idéztem; megint tavaszodik.

Párizs él, virul és vár.

